

MUALLAKÂT

getirdiği şevâhidle yaptığı açıklamaları ihtiva eden *Mesâ'ilü Nâîi' b. el-Ezrak'*-ta (*DİA*, I, 79) yer alan şevâhidin çoğunu muallaka şairlerinin sözü edilen kasideleriyle diğer şiiirlerinden alınmış beyitlerin oluşturduğu görülmektedir (Süyütfî, *el-İtkân*, II, 55-88).

Muallakâtın Şerh ve Tercümelere. Muallakât üzerine bilhassa III. (IX.) yüzyıldan itibaren birçok şerh kaleme alınmıştır. Bazıları bu kasidelerin çoğunu veya tamamını, bir kısmı da birini veya birkaçını şerhetmiştir. Zamanımıza ulaşan tam muallakât şerhleri arasında Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, Hatîb et-Tebrîzî, Ali b. Ali es-Safîpürî, Reşîdünnebî b. Habîbünnabî, Feyz el-Kureşî, Ahmed Emîn eş-Şinkitî, Ebû Firâs en-Na'sânî, Ahmed Tercânîzâde, Mevlânâ Muhammed İsmâil es-Selefî ve Fevzî Atavî tarafından yazılanlar neşredilmiştir. Ebû Saîd Ahmed b. Hâlid el-Cürçânî, İbn Keysân, Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîkî, Kemâled-din el-Enbârî, Ahmed b. Fakîh, Muhammed b. İbrâhim el-Hadramî, Muhammed b. Bedreddin el-Avfî, Abdülkâdir b. Ahmed el-Fakîhî, Osman b. Abdurrahman et-Tenûhî, Muhammed b. Ali et-Taberî, Ahmed b. Muhammed el-Müsevî, Ahmed b. Muhammed el-Muâfâ en-Nahvî ve Abdurrahman b. Abdülkerîm'in kaleme aldığı tam muallakât şerhleri ise yazma halindedir (Tülücü, VI [1986], s. 253-266).

Muallakâtın Farsça'ya yapılan tercümelelerinden biri Millet Kütüphanesi'nde Zevzenî'nin şerhinin de bulunduğu bir mecmuada kayıtlıdır (Feyzullah Efendi, nr. 1661). Mütercimi belli olmayan eserin 723 (1323) yılından önce yazıldığı sanılmaktadır. Ayrıca İmruülkays ve Züheyr'in muallakaları Abdülevvel Cavnpürî tarafından *Seb'a-i Mu'allağa* adıyla Arapça metin, önsöz ve notlarla birlikte Farsça'ya ve Hintçe'ye çevrilmiştir (Cavnpür 1900). Son zamanlarda muallakâtın tamamını Arapça metinle beraber Abdülmuhammed Âyetî Farsça'ya tercüme etmiştir (*Mu'allağât-i Seb'*, Tahran 1345 hş.). Mevlânâ Muhammed İsmâil es-Selefî'nin *Şerhu'l-Mu'allağâtî's-seb'* adıyla Arapça kaleme aldığı şerh de Urduca çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır (Lahor 1399/1979). Muallakâtın tam olarak Türkçe'ye tercümesi ilk defa M. Şerefettin Yalıtıkaya tarafından gerçekleştirilmiştir (*Yedî Askı*, İstanbul 1943, 1985, 1989). İsmet Zeki Eyüboğlu (*Yedî Askı*, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi, İstanbul 1985) ve Sadık Yalsızuçanlar da (*Muallakât-ı*

Seb'a-Yedî Askı, İstanbul 1998) muallakâtı tam olarak nazmen Türkçe'ye çevirmişlerdir. Şemseddin Sâmî'nin *el-Muallakâtü's-seb'* adlı çevirisi henüz basılmamıştır. Muallakâtın Türkçe'ye yapılmış kısmî tercümelere de bulunmaktadırlar (a.g.e., a.y.).

Muallakâtın Latince (F. A. Arnold, Leipzig 1850), İngilizce (Sir William Jones, London 1783; F. E. Johnson, Bombay 1893, London 1894; Lady Anne Blunt – Scawen Blunt, London 1903; A. J. Arberry, London-New York 1957), Almanca (A. T. Hartmann, Münster 1801; P. Wolff, Rotweil 1857; L. Abel, Berlin 1891), İspanyolca (Federico Corriente, Madrid 1974) ve Lehçe'ye (J. Danecki, Warsaw 1981) tam veya kısmî çevirileri yapılmıştır (diğerleri için bk. Sezgin, *GAS* [Ar.], II/1, s. 74 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "alk" md.; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ş-u'arâ*, I, 268; İbn Abdürabbih, *el-İtkânü'l-ferîd*, V, 269-270; Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, *Şerhu'l-kaşâ'idî's-seb'i't-tvâli'l-Câhiliyyât* (nşr Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1963, s. 35; Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *Şerhu'l-kaşâ'idî't-tis'i'l-meşhûrât* (nşr. Ahmed el-Hattâb), Bağdad 1393/1973, I-II; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 51-55; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Fâûr), s. 123 vd.; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Ümde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1383/1963, I, 96; Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allağâtî's-seb'a*, Beyrut 1382/1963; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerhu'l-kaşâ'idî'l-aşr* (nşr. Abdüsselâm el-Havfî), Beyrut 1405/1985; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Zakir Kadiri Ugan), İstanbul 1970, III, 253; Süyütfî, *el-İtkân* (Ebû'l-Fazl), II, 55-88; a.mlf., *el-Müzhir fi 'ulûmi'l-luğa ve envâ'ihâ* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dârü İhyâi'l-kütübî'l-Arabîyye), II, 480; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1740-1741; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edebe*, Muallaka şairlerinin geçtiği yerler için bk. İndeks, XIII, 162-163, 186, 224, 225-226, 250, 294-295, 316-317, 355; Ahmed Emîn eş-Şinkitî, *Şerhu'l-Mu'allağâtî'l-aşr ve aḥbârü ş-u'arâ'ihâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Endelûs); Brockelmann, *GAL*, I, 18-20; *Suppl.*, I, 34-36; *İzâhu'l-meknûn*, II, 3, 229, 513 vd.; Nâsirüddin el-Esed, *Meşâdirü's-ş-i'rî'l-Câhilî*, Kahire 1962, s. 169 vd., 352-428; Tâhâ Hüseyin, *Fî'l-Edebi'l-Câhilî*, Kahire 1968, tür.yer.; R. A. Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1969, s. 101 vd., 109; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 31, 32, 48 vd.; Mustafa Sâdik er-Râfî, *Târîhu âdâbi'l-Arab*, Beyrut 1394/1974, III, 183-189; M. İsmâil es-Selefî, *Şerhu'l-Mu'allağâtî's-seb'a*, Lahor 1399/1979; Sezgin, *GAS* (Ar.), II/1, s. 70-85; Sa'd İsmâil Şelebî, *el-Uşûlü'l-fenniyye li's-ş-i'rî'l-Câhilî*, Kahire 1982, s. 132-150; Abdülâl Sâlim Mekrem, *Şevâhidü Si-beveyhi mine'l-mu'allağât fi mizânî'n-naqd*, Beyrut 1407/1987, s. 28-30, 69-101; D. S. Margoliouth, "The Origins of Arabic Poetry", *JRAS* (1925), s. 417-449; J. Robson, "The Meaning of the Title al-Mu'allağât", a.e. (1936), s. 83-86; Abdülmüteâl es-Sâidî, "el-Mu'allağât, re'yün cedîd fihâ", *er-Risâle*, sy. 56 (1353/1934), s. 1263-1264; Suhaîf İbn Salim Hanna, "Notes on

the Historiography of the Pre-Islamic Odes", *IS*, V/3 (1966), s. 305-313; M. J. Kister, "The Seven Odes. Some Notes on the Compilation of the Mu'allağât", *RSO*, XLIV (1970), s. 27-36; İnci Koçak, "Mu'allağa'larda Oyun", *DTCFD*, XXVIII/3-4 (1970), s. 333-337; a.mlf., "Mu'allağa'lardaki Bazı Yabancı Sözcükler", *DDL*, II/3 (1977), s. 185-194; M. Bakir Alwan, "Is Hammâd the Collector of the Mu'allağât?", *IC*, XLV (1971), s. 263-265; A. F. L. Beeston, "Mu'allağât" (trc. Süleyman Tülücü), *İİFD*, III (1979), s. 419-427; Süleyman Tülücü, "Mu'allağât, Şerh ve Baskıları, Tercümelere", *EAÜİFD*, VI (1986), s. 253-266; G. Lecomte, "al-Mu'allağât", *ELP* (İng.), VII, 254-255; İsmail L. Çakan – Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib", *DİA*, I, 79.

SÜLEYMAN TULÜCÜ

MUALLEL

(المعلل)

Sened veya metninde herkesin göremeyeceği bir kusuru bulunan hadis.

Sözlükte "ileti açığa çıkarılmış" anlamındadır. Terim olarak ilk bakışta kusursuz görüldüğü halde araştırıldığında sıhhatini yok edebilecek gizli bir sebebe dayalı kusuru bulunan hadis için kullanılır. Bu tür hadisler ma'lûl ve muall diye de anılmakta olup Buhârî, Tirmizî, Dârekutnî ve Hâkim en-Nisâbü'rî gibi muhaddisler ma'lûl terimine yer vermişlerdir. Hem ma'lûl hem mualleli dil kuralları açısından doğru bulmayan, muall kelimesinin bu anlamı daha iyi karşıladığını söyleyenler varsa da İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî'den önceki dönemde birçok muhaddis tarafından kullanılan, terimlerin yerleşmesinden sonra da bu şekilde kabul gören muallel tercih edilmiştir (*Tecrid Tercemesi*, I, 176). Bir rivayeti muallel yapan gizli kusura illet, bu ileti ortaya çıkaran kimseye muallil, bu tür rivayetleri konu edinen ilim dalına da ilelü'l-hadis denir. İlk devirlerden itibaren muhaddisler hadislerin doğru bir şekilde rivayet edilmesi için birtakım esaslar belirlemişse de zaman zaman hatalar yapılmış ve bazı hadislerde bir kısmı ilk bakışta farkedilen, bir kısmı da ancak araştırmalar sonucu ortaya çıkan kusurlar (illetler) meydana gelmiştir.

Hadis kitaplarında muallel hadisin çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Hâkim en-Nisâbü'rî'nin Mûsâ b. Ukbe – Ebû İshak es-Sebî – Ebû Bürde el-Eş'arî – Ebû Mûsâ el-Eş'arî senediyle naklettiği, Hz. Peygamber'in, "Ben günde yüz defa Allah'tan af diliyor ve ona tövbe ediyorum" dediğine dair hadis (*Ma'rifetü 'ulûmi'l-ḥa-*

dîş, s. 114) bunlardan biridir. Bu hadis ilk bakışta gerek sened gerekse metin açısından kusursuz ve sahih görünmekteyse de derinlemesine araştırıldığında babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den çeşitli rivayetleri bulunan Ebû Bürde'nin bu hadisi ondan nakletmediği, Müslim'in *es-Şa-hîh*'inde olduğu gibi Ebû Bürde – Egar el-Müzenî senediyle rivayet ettiği farkedilmiştir (Müslim, "Zikir", 41, 42). Senede Egar el-Müzenî yerine yanlışlıkla Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin zikredildiği ancak rivayetlerin derlenip araştırılmasıyla açığa çıkmış ve hadisin muallel olduğu anlaşılmıştır (*Tecrid Tercemesi*, I, 184-185). Bir rivayetteki illeti ortaya çıkarma işi, hadis ilimlerinin en karışık ve en ince konularından biri olup bunu ancak geniş bir anlayış, güçlü bir hâfıza, râvilerin dereceleri hakkında tam bir bilgi, isnad ve metinlere dair kuvvetli bir meleke sahibi âlimlerin yapması mümkündür (İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 89-90).

Bir hadiste illet bulunduğu muhaddislerin tesbit ettiği usul çerçevesinde belli olmaktadır. Bunun için muhaddis ele aldığı hadisin bütün tariklerini bir araya getirir. Her bir râvisini adâlet ve zabt açısından inceler. İsnadlardaki hoca ve talebelerin birbirinden olan rivayetlerini araştırır. Tedlîs ve irsâl yapan râvilerle ihtilâta konu olanları bulup ortaya çıkarır. Semâ ve arz yoluyla alınan rivayetlerle icâze ve münâvele yoluyla alınanları ve bunların edâ sîgalarını gözden geçirir. Râvinin hadisi tek başına rivayet edip etmediğini, kendisinden daha güvenilir râvilere muhalefetinin bulunup bulunmadığını araştırır. Aynı şekilde râvinin vehm, mürsel veya münkati' rivayetleri muttasıl gösterme yahut hadisleri birbirine karıştırma gibi bir kusuru varsa bunu gösterir. Ancak bu çalışmalardan sonra sened veya metninde illet tesbit edilen hadisin muallel olduğu söylenebilir (İbrâhim b. es-Siddîk, I, 50-61).

Hadisi muallel kılan gizli illetler pek çok olup Hâkim en-Nîsâbü'rî bunlardan on tanesini zikretmiştir (*Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadîş*, s. 119). Bu tür hadislerde illet genellikle isnadda bulunmakla beraber bazan metinde, bazan hem senede hem metinde görülebilir. İsnaddaki illet hem isnadın hem metnin sıhhatini zedeleyebilir (İbnü's-Salâh, s. 91). Senede illet daha çok râvinin mürsel hadisi mevsûl, mevsûl mürsel, mevkûfu merfû, merfûlu mevkûf olarak rivayet etmesi, iki hadisin senedini birbirine katması, isim, künye ve nisbeleri benzeyen râvileri birbiriyle ka-

rıştırması, sahâbiyi tâbiî, tâbiyi sahâbi zannetmesi, kendisinden hadis duyduğu sanılan kimseden aslında duymamış olması ile meydana gelir. Metinde illet ise noktalama, yanlış okuma ve harf hatası yapma (tashîf, tahrîf) neticesinde hadis metninin anlamının değişmesi, metinde bulunmayan bir sözün açıklama için metne sokulması, bir hadis metninin başka bir metnin içine yerleştirilmesi vb. konularda hata yapılmasıyla meydana gelir (İbrâhim b. es-Siddîk, I, 62-67).

Birçok güvenilir râvinin hadisinde rastlanabilen illetin tesbiti kişiden kişiye değişmektedir. Hadis ilimleri konusunda derin bilgiye sahip olmama ve hadislerin bütün tariklerini elde edememe gibi sebeplerden dolayı birinin illet saydığı bir hususu bir başka âlim illet kabul etmeyebilir. Ayrıca illetin tesbitinde daha çok ipuçlarına dayanan zann-ı gâlible hareket edildiği ve kesin delillerle ispat edilemediği için verilen hükümlerde ihtilâf olabilmektedir. Bu sebeple, "Bu hadis falan kimse ile ma'lûldür" veya, "Bu hadiste şu illet vardır" şeklinde bir ifade görüldüğü zaman kesin hüküm vermekte acele etmek gerekir.

Bazı muhaddisler illet ve muallel kelimelerini bilinen anlamları dışında kullanmış, Tirmizî neshe illet demiş (İbnü's-Salâh, s. 93), bazıları râvilerde görülen yalancılık ve dalgınlık gibi cerh sebeplerini illet diye nitelemiş (Ahmed M. Şâkir, s. 71), bir kısmı da irsâl gibi kesin cerh sebebi olmayan kusurları illet olarak isimlendirmiş, sahihin kısımları içinde ma'lûl ve şâz sahihlerden söz edenler bile olmuştur. Nitekim Ebû Ya'lâ el-Halîfî, güvenilir kimselerin muttasıl olarak rivayet ettiği bir hadisin bir râvi tarafından mürsel olarak rivayeti hakkında "sahihun ma'lûlün" ifadesini kullanmıştır (*el-İrşâd*, I, 157, 160, 163). Endülüslü ve Mağribli muhaddislerin çoğu kusuru gizli olsun açık olsun kabul şartlarına muhalif olup irsâl, inkitâ, idâl, tedlîs ve ıztırâb içeren bütün rivayetleri muallel diye adlandırmıştır (İbrâhim b. es-Siddîk, I, 101-104). Ancak İbn Hacer el-Askalânî bu görüşlere katılmamış ve bir hadise muallel denilebilmesi için onda mutlaka gizli bir illetin bulunması gerektiğini söylemiştir (*en-Nüket*, II, 710, 745-746).

Râvinin yanılmasından kaynaklanan bir illetin cerh ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira cerh, hadisin isnad veya metninde herkes tarafından kolayca görülebilen bir kusur yüzünden onun zayıf olduğuna hükmetmekten ibarettir. İlet bilinmeden

cerh yapılamaz. Bir hadisin sened veya metninde illetin bulunduğu bilinmediği sürece hadis kusursuz yani sahih kabul edilir. Fakat hatanın ortaya çıkmasından sonra hadis muallel adını alır ve zayıf sayılır.

II. (VIII.) yüzyılın ortalarından itibaren Şu'be b. Haccâc, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Yahyâ b. Maîn, Ali b. Medîni, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî, İbn Ebû Hâtim ve Dârekutnî gibi âlimler muallel hadise dair eserler kaleme almışlardır (bk. İLELÜ'L-HADİS). Hüseyin b. Muhsin el-Ensârî *el-Beyânü'l-mükemmel fi beyânî's-şâz ve'l-mu'allel* (Delhi 1310; Benâres 1399/1979), Halîl İbrâhim Molla Hâtîr *el-Hadîşü'l-mu'allel* (Cidde 1407/1987) adlı çalışmalarında muallel hadisi usul ilmi açısından incelemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Zikir", 41, 42; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadîş* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Haydarâbâd 1935 → Medine - Beyrut 1397/1977, s. 112-119; Ebû Ya'lâ el-Halîfî, *el-İrşâd fi ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîş* (nşr. M. Saîd b. Ömer İdrîs), Riyad 1409/1989, I, 157, 160, 163; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîş*, s. 89-93; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fi tauzîhi Nuḥbetü'l-fiker* (nşr. Nûreddin İtr), Dımaşk 1413/1992, s. 89-90; a.mlf., *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbni's-Salâh* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, II, 710-771; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîş*, Beyrut 1403/1983, II, 224-236; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Medine 1379/1959, s. 161-169; *Keşfü'z-zunûn*, II, 961; Emir es-San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medine, ts. (el-Mektebetü's-selefiyye), II, 25-34; Ahmed M. Şâkir, *el-Bâ'îşü'l-haşiş*, Kahire 1377/1958, s. 63-72; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 176-189; Talât Koçyiğit, *Hadis İstihlâkı*, Ankara 1980, s. 139-145, 238-240; Subhî es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstihlâkı* (trc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1981, s. 150-156; Ahmed Ömer Hâşim, *Kavâ'idü uşûli'l-hadîş*, Beyrut 1404/1984, s. 132-137; İbrâhim b. es-Siddîk, *'İlmü 'ileli'l-hadîş*, Mağrib 1415/1995, I, 43-44, 50-61, 62-67, 101-104.

MEHMET EFENDIOĞLU

MUALLİM CEVDET

(1883-1935)

Türk eğitimcisi, arşivci ve tarihçi.

7 Mayıs 1883'te Bolu'da doğdu. Asıl adı Mehmed Cevdet olup soyadı kanunundan sonra İnançalp soyadını almıştır. Babası Mülâzım Mehmed Sâdi Efendi, dedesi bir tekke şeyhi olan Said Efendi'dir. Ailesi Doksanıç Harbi sırasında (1877-1878) Niş'ten göç ederek Bolu'ya yerleşmiştir. Mehmed Cevdet ilk ve orta öğrenimini Bolu ve Kastamonu'da tamamladı.